Erityisasiantuntija Sami Roikonen
Puolustusministeriö
20.3.2024

Asia: O 16/2024 vp Suomen osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan

Teema: Sotilaan päiväkirja – kuinka rauhanturvaaminen muuttui kriisinhallinnaksi

Eduskunnan puolustusvaliokunta on pyytänyt puolustusministeriöltä asiantuntijalausuntoa koskien epäkohtia, joita suomalaisten rauhanturvaajien käytöksen osalta Tsadin operaatiossa on havaittu.

Puolustusministeriö vastaa kunnioittavasti seuraavaa:

Taustatietoa EUFOR TCHAD/RCA-operaation käynnistämiseen liittyvien arvioiden käsittelystä puolustusministeriössä

Tasavallan Presidentti päätti 21.12.2007, että Suomi osallistuu EU:n sotilaallisen kriisihallintaoperaatioon Tshadissa ja Keski-Afrikan tasavallassa (EUFOR TCHAD/RCA –operaatio) suojausjoukolla ja tarvittavilla tuki- ja huoltoelementeillä sekä 2-4 esikuntaupseerilla. Operaatio perustettiin Tshadiin ja Keski-Afrikan tasavaltaan. Operaatioesikunta (EU OHQ) perustettiin Mont Valerieen, Ranskaan. Suomalaisen joukon vahvuus oli noin 60 henkilöä.

Puolustusministeriö on arvioinut operaatioiden palvelusolosuhteita erillisellä olosuhdearviointikaavakkeella. Pääkriteereitä ovat olleet tehtävän yleisvaarallisuus (ml miinavaara, liikenneolosuhteet), palvelusolosuhteen (ml majoitus, paikallaolovelvoitteet, sää- ja ympäristö), muut arvioitavat asiat (ml palvelusvapaat, yhteydenpito kotimaahan, alueen hintataso).

Eduskunnalle annetussa selonteossa 1.11.2007 EUFOR TCHAD/RCA-operaation haasteita arvioitiin seuraavasti:

”Sotilaallista operaatiota pidetään vaativana mutta toteutettavissa olevana ja tarpeellisena toimena alueellisen vakauden kannalta. Operaation vaativuus aiheutuu toimintaympäristön moninaisista tekijöistä. Jo pelkästään operaatioalueen laajuus, pitkät etäisyydet, infrastruktuurin puute ja äärimmäiset sääolosuhteet, kuten kuumuus ja maayhteydet katkaiseva rankka sadekausi, asettavat haasteita operaation logistiikkaan, huoltoon, kalustoon ja varusteisiin liittyen. Operaation toteuttaminen edellyttääkin runsaasti helikoptereita ja taktisia kuljetuskoneita.

Lisäksi karujen olosuhteiden vuoksi käytännössä noin neljännes tai jopa kolmannes joukoista on kerrallaan huollettavana ja levossa tukialueella. Veden saannin varmistaminen vie myös merkittävästi resursseja. Alueella on useita terveysriskejä kuten bakteerien, virusten ja loisten aiheuttamia sairauksia. Operaatioalueella olevat aseelliset ryhmittymät muodostavat uhan sekä siviiliväestölle että alueella toimiville kansainvälisille joukoille.

Operaatioaluetta leimaa yleinen epävakaus. Yhtenä riskinä voidaan pitää sitä, että kapinallisryhmittymät saattavat mieltää EU-joukon puolueelliseksi hallitusta tukevaksi toimijaksi. Keskeistä onkin operaation puolueettomuuden korostaminen."

Pääesikunta arvioi, että EUFOR TCHAD/RCA-operaation sotilaalliset riskit eivät merkittävästi eroa kriisinhallintaoperaatioihin yleensä liittyvistä riskeistä. Sen sijaan erilaiset virusten, bakteerien ja loisten aiheuttamat taudit, muut tartuntataudit, vesi- ja elintarvikehygienia, korkeat lämpötilat sekä terveys- ja lääkintähuolto luovat korkeita uhka- ja vaaratekijöitä operaation henkilöstölle.

Kirjassa kuvattuja suomalaisten rauhanturvaajien käytöksestä Tsadin operaatiossa

Kirjan kuvausten perusteella julkisuuteen nousseet epäkohdat rauhanturvaajien käyttäytymisessä operaatiossa ovat hyvin valitettavia. Koemme henkilöstön asianmukaisen käyttäytymisen kriisinhallintaoperaatiossa olon aikana erittäin tärkeäksi. Syrjintää ja epäasiallista käyttäytymistä ei hyväksytä.

Puolustusvoimat antaa kriisinhallinta operaatioihin lähtevälle henkilöstölleen koulutusta ennen operaatioon lähtöä operaation aikaisesta käyttäytymisestä. Koulutus sisältää tietoa myös rajoituksista, joita operaatiossa olo aiheuttaa. Jokaiseen operaatioon laaditaan kansallinen toimintaohje, jossa on selkeästi kerrottu käyttäytymiseen ja yleiseen elämiseen ja toimintaan liittyvä ohjeet ja rajoitteet. Näiden mukaan toimitaan ja esimiehet ovat velvoitettuja valvomaan määräysten noudattamista. Valitettavasti vahinkoja ja ylilyöntejä silti silloin tällöin tapahtuu.

Esitutkintaan nousseet tapaukset kuitenkin osoittavat, että Puolustusvoimilla on toimiva sotilaskurinpitojärjestelmä kriisinhallintaoperaatioissa. Esiin tulevat väärinkäytökset tutkitaan ja kurinpitokynnyksen ylittyessä vääränlainen käyttäytyminen johtaa kurinpitoseuraamukseen.

Tapaukseen liittyvässä suomalaisessa joukossa oli laadittu myös tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, jossa oli huomioitu toimintaa operaatiossa sekä ohjeistettu jatkotoimenpiteet ja ilmoittamisvastuut myös väärinkäyttötapahtumista.

Epäasiallisen käyttäytymisen ennaltaehkäiseminen

Puolustusministeriön ja Puolustusvoimien välisessä tulossopimuksessa on määritetty, että Puolustusvoimat edistää tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumista ylläpitämällä hallintoyksikkökohtaisia tasa-arvo ja -yhdenvertaisuussuunnitelmia sekä pitämällä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulma suunnittelun ja toiminnan yhtenä peruslähtökoh-

tana. Kaikilla Puolustusvoimien hallintoyksiköillä on päivitetty tasa-arvosuunnitelma. Painopisteenä on suunnitelmien jalostaminen toimenpiteiksi. Puolustusvoimissa etsitään aktiivisesti keinoja miesten ja naisten työtyytyväisyyden erojen kaventamiseksi keskittyen erityisesti naisten työtyytyväisyyteen sekä edistetään yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista asepalveluksessa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa huomioidaan myös valtioneuvoston toimintaohjelma rasismin torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:34).

Puolustusministeriössä on laadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma vuosille 2024–2025. Aiheeseen liittyen puolustusministeriössä on toiminut tasa-arvotyöryhmä vuodesta 2001 lähtien. Vuonna 2009 työryhmä muutettiin toiminnalliseksi tasa-arvotyöryhmäksi ja siihen pyydettiin varsinaisten jäsenten lisäksi edustajat Puolustusvoimista. Vuonna 2019 ryhmä muutettiin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyöryhmäksi.

Puolustusministeriö on myös osallistunut Puolustusvoimien ”Naiset, rauha ja turvallisuus” toimintaohjelma vuosille 2023–2027 laadintaan, joka perustuu Suomen Naiset, rauha ja turvallisuus -päätöslauselman toimeenpanon kansallisiin toimintaohjelmiin (National Action Plans, NAP). Asiakirjassa määritetään Puolustusvoimien tulostavoitteet sekä niihin liittyvät tehtävät ja toimenpiteet. Niihin sisältyy myös sotilaalliseen kriisinhallintaan kuuluvia tehtäviä.

Suomalaisen rauhanturvaajien vahvuusalueita sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä ovat kestävän rauhan rakentaminen ja ylläpito, konfliktien ennaltaehkäisy ja osapuolten välisen vuoropuhelun tukeminen, rauhansopimusten toimeenpano, demokratian ja oikeusvaltion vahvistaminen. Näiden aiheiden tärkeyttä korostetaan ennen operaatiota annettavassa koulutuksessa ja operaation aikaisessa tehtävien toteuttamisessa, jolloin henkilöstön käyttäytymissääntöjen mukainen toiminta korostuu etenkin palkallisen väestön kanssakäymisessä ja siihen liittyvän luottamuksen rakentamisessa.